

Artur Shirinian¹

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine

Lada Shirinyan²

National University of Food Technologies, Kyiv, Ukraine

The Insurance Market, Market of Insurance and Market of Insurance Services: Scientific Views, New Understanding and Definition

Abstract. Educational programs need to be updated and improved, taking into account the latest legislative changes to correctly reflect the transformations of financial services markets and the evolution of the main concepts of financial science. This affects the quality of educational training, the scientific component in higher education institutions of Ukraine, and the professional competence of future practitioners and scientists. The article aims to reveal, improve the essence and formulate the definition of the concepts of the market of insurance services, insurance market, and market of insurance, taking into account the new legislation in the insurance field and achievements of financial science. The methodological basis of the research is the position of the theory of open economy, as well as the methods of system analysis. The study includes four sections: the first section provides a brief review of scientific works on the definition of the insurance market; the second section contains the analysis of Ukrainian insurance legislation regarding the insurance market; the third section presents the quantitative calculations and a new understanding of basic concepts; in the last subsection, the authors explain how the concepts of the insurance market and the market of insurance services differ, highlight the activities of the regulatory bodies of the insurance market, and show the unresolved problem of insurance guarantees in the market. The analysis points to the still unsolved problem of state guarantees of returning insurance premiums to clients if the insurer ceases insurance activity. In this regard, the expediency of creating the Insurance Guarantee Fund, which should become a participant in the insurance market, is argued. It was found that the concepts of the market of insurance services and the market of insurance are identical. The concept of the insurance market covers the market of insurance and is distinguished by the fact that there are regulatory bodies in the insurance market. Based on the provisions of the open economy theory and the analysis of behavioral aspects of market participants, the work proposes new definitions of the concepts of the market of insurance services and the insurance market.

Keywords: market of insurance services, insurance market, market participants, insurance cost, service price, openness, synergistic effect, competition.

Suggested Citation

Shirinian, A., Shirinyan, L. (2024). The Insurance Market, Market of Insurance and Market of Insurance Services: Scientific Views, New Understanding and Definition. *Oblik i finansi*, 1(103), 93-101. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-1\(103\)-93-101](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-1(103)-93-101)

¹ **Artur Shirinian**, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine.
ORCID 0000-0003-4264-8799

² **Lada Shirinyan**, National University of Food Technologies, Kyiv, Ukraine.
ORCID 0000-0002-6119-7084
E-mail: ladashirinyan@ukr.net (*Corresponding author*)

Артур Шірінян

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна

Лада Шірінян

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

Страховий ринок, ринок страхування і ринок страхових послуг: наукові погляди, нове розуміння і визначення

Анотація. Освітні програми галузі знань «Управління та адміністрування» повинні оновлюватися та удосконалюватися, щоб враховувати останні законодавчі зміни й коректно відображати трансформації ринків фінансових послуг і еволюцію базових понять фінансової науки. Це впливає на якість освітньої підготовки, наукову складову в закладах вищої освіти України і фахову компетентність майбутніх фахівців-практиків і науковців. Метою статті є розкриття, удосконалення сутності і формулювання визначення понять ринок страхових послуг, ринок страхування, страховий ринок з врахуванням реалій сьогодення, нового законодавства в сфері страхування та здобутків фінансової науки. Методологічною основою дослідження є положення теорії відкритої економіки, а також методи системного аналізу. Дослідження умовно поділено на 4 частини: в першій – здійснено стислий огляд наукових праць щодо визначення страхового ринку; друга частина присвячена аналізу українського страхового законодавства щодо ринку страхування; в третій частині виконані кількісні розрахунки і запропоновано нове розуміння базових понять; в останній частині роз'яснено, чим відрізняються поняття страховий ринок і ринок страхових послуг, висвітлено діяльність органів регулювання страхового ринку і показано невирішену проблему страхових гарантій на ринку. Проведений аналіз вказує на досі невирішену проблему державних гарантій повернення клієнтам страхових внесків у разі припинення страховиком страхової діяльності. У зв'язку з цим, аргументовано доцільність створення Фонду гарантування страхування, який має стати учасником страхового ринку. Аргументовано, що поняття ринок страхових послуг і ринок страхування є тотожними. Поняття страховий ринок охоплює ринок страхування і відрізняється тим, що на страховому ринку присутні регуляторні органи. На основі положень теорії відкритої економіки та аналізу поведінкових аспектів учасників ринку у роботі запропоновано нові визначення понять ринок страхових послуг і страховий ринок.

Ключові слова: ринок страхових послуг, ринок страхування, страховий ринок, учасники ринку, вартість страхування, ціна послуги, відкритість, синергетичний ефект, конкуренція.

Постановка проблеми. Понятійний апарат страхування знайшов відображення в українському законодавстві на початку 1990-х років з подальшими змінами у 2011 році та у зв'язку з нещодавніми реформами у 2020-2023 роках. За цей період практики і дослідники страхової науки, спираючись на традиційні підходи, запропонували різні бачення ключових базових понять і шляхів розв'язання актуальних проблем страхування в Україні. Водночас, дотепер у фаховій літературі залишаються не врахованими повною мірою результати теорії відкритої економіки, синергетичні ефекти, конкуренція та поведінкові аспекти, які притаманні ринковим відносинам. Відкритим залишається також питання про склад учасників ринку страхування в нинішніх умовах.

Така недосконалість у поєднанні з динамічними змінами економічних реалій впливає на недосконалість освітніх програм і фахову компетентність фінансистів, що потребує вирішення з позицій нового розуміння ключових понять науки про страхування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу ринку страхових послуг присвячено багато праць. Понятійний апарат і зокрема визначення

понять страховий ринок і ринок страхових послуг чи ринок страхування досліджували В. Д. Базилевич, О. О. Гаманкова, Н. М. Внукова, Л. М. Горбач, Ю. М. Клапків, О. В. Козьменко, Л. В. Нечипорук, Т. В. Нікітіна, С. С. Осадець, Н. В. Приказюк, С. К. Реверчук, Н. В. Ткаченко, Л. В. Шірінян, Я. П. Шумелда та інші.

Натомість зарубіжні дослідники не вважають за доцільне наводити деталізацію стосовно відмінностей наведених понять. В даній статті ми аргументуємо потребу нового розуміння базових понять страхової науки в реаліях сьогодення, що зумовлено необхідністю врахувати характеристики і чинники, що залишились поза увагою дослідників.

Метою дослідження є розкриття, удосконалення сутності і формулювання визначення понять ринок страхових послуг, ринок страхування, страховий ринок з врахуванням реалій сьогодення, оновленого законодавства в сфері страхування та здобутків фінансової науки.

Методологія дослідження використовує положення теорії відкритої економіки, системний підхід і узагальнення – для удосконалення понятійного апарату страхової науки. *Інформаційною базою* слугували нові законодавчі та нормативні акти,

серед яких Закони України «Про страхування» [1], «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [2], «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [3], дані Національного банку України (далі – НБУ) [4] та положення Генеральної угоди з торгівлі послугами (далі – ГАТС) [5]. Також були використані праці та наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених, інтернет-ресурси.

Результати дослідження.

1. Наукова парадигма страхового ринку і ринку страхових послуг. Проведений нами аналіз публікацій дає змогу систематизувати погляди українських дослідників та умовно поділити підходи на дві групи (більш детально вони розкриті в окремих оглядових дослідженнях, наприклад О. О. Гаманкової [6, с. 88-108] чи Ю. М. Клапківа [7, с. 34-56]).

Перша група дослідників ототожнює поняття ринок страхових послуг, страховий ринок і ринок страхування. Зокрема, подібний підхід наведено в працях Л. В. Нечипорук [8, с. 85], А. Ротової [9, с. 88]. Відповідне бачення було зумовлено, здебільшого, старим Законом України «Про страхування», в якому були використані поняття страховий ринок або ринок страхових послуг і не було відповідного розділення.

Друга група розмежовує поняття страховий ринок і ринок страхових послуг на два окремі дефініції. Такий підхід пропонують О. О. Гаманкова [6, с. 108], О. В. Козьменко [10, с. 136] та інші. Дискусійними, на нашу думку, є причини та критерії, за якими слід розрізняти наведені поняття переліченими авторами, однак, можна погодитись з самою ідеєю існування такої різниці, яку розкриємо нижче у власному підході.

Аналіз поглядів науковців дає підстави виокремити й інші критерії, яких вони притримуються, розглядаючи поняття страховий ринок, а саме: і) певні економічні відносини; ii) певний економічний простір.

Так, одна група науковців розглядає страховий ринок як певні економічні відносини (або грошові, економіко-правові, організаційно-економічні, соціально-економічні, фінансово-економічні, фінансові) з приводу купівлі-продажу страхових послуг (страхових продуктів). Відповідні висновки викладені в навчальній економічній літературі під авторством таких дослідників як В. Д. Базилевич, Н. М. Внукова, Л. М. Горбач, А. В. Криворучко, С. С. Осадець, Н. В. Приказюк, Я. П. Шумелда та інші. Це також впливає з визначення поняття страхування як правовідносин щодо страхового захисту через сплату премій і відшкодування з коштів страхових фондів, що визначається в межах сучасного законодавства.

Водночас, необхідно припустити наявність певного простору чи середовища, де таку можливість купівлі та продажу реалізовано, тобто говорити про сукупність місць з продажу та купівлі полісів страхування. Це може бути як віртуальне середовище (приміром, через Інтернет), так і реальне місце (приміром, в приміщенні офісу), де можна придбати страховий поліс. Саме тому, можна погодитись також

з вченими, які розглядають в навчальних матеріалах страховий ринок як певний економічний простір, серед яких: Д. А. Навроцький, О. В. Козьменко, В. А. Баранова, Л. І. Корчевська та інші.

Надмірно високий інтерес до проблеми сутності страхового ринку підтверджується великою кількістю публікацій, які багато в чому дублюють одна одну і тому не становлять наукового інтересу. Водночас огляд дає змогу виокремити найбільш змістовні визначення і спільні риси наведених авторами визначень, які можна озвучити. Низка науковців (О. В. Козьменко [10, с. 137], Л. В. Нечипорук [8, с. 82], Н. В. Ткаченко [11, с. 132], В. Фурман [12, с. 190]) зосереджується на формуванні попиту і пропозиції на страхові послуги. Інша група дослідників (В. В. Виговська [13, с. 25], О. Залетов [14, с. 203]) акцентує увагу на страхових резервах і фондах, на формуванні та розподілі страхового фонду для гарантування страхового захисту і забезпечення виплат. Є цікавий підхід (Я. Шумелда [15, с. 79]) на основі територій, де формується попит, пропозиція і ціна. Ми врахуємо наведені підходи й аргументуємо потребу нового розуміння на основі законодавства і досягнень сучасної економічної думки.

2. Законодавство. Останніми роками було прийнято ряд нових Законів, що регулюють сферу фінансових послуг і є дотичними до страхування. Згідно із Законом України «Про фінансові послуги й державне регулювання ринків фінансових послуг» страхова послуга – це вид фінансової послуги, що надається страховиком для забезпечення потреби потенційного страхувальника у страховому захисті на підставі договору страхування [2].

Новий Закон України «Про страхування» спирається на положення Генеральної угоди про торгівлю послугами (ГАТС) та розрізняє діяльність із страхування та діяльність з надання супровідних послуг, і визначає 23 класи страхування [1; 5]. На відміну від попереднього новий Закон України «Про страхування» не використовує поняття страховий ринок або ринок страхових послуг, а визначає поняття ринок страхування і страхова послуга. Він також визначає, що на ринку страхування мають бути як діяльність із страхування, яка включає не лише сам страховий захист (страхування та перестрахування), а й допоміжні супровідні послуги та управління активами страховика. Закон акцентує увагу на понятті ринок, на якому присутні учасники, що взаємодіють між собою і формують ринкові відносини щодо страхування. Закон України «Про страхування» фактично ототожнює поняття ринок страхування і ринок страхових послуг (або ринок страхового захисту) [1]. Порівняння положень Законів України «Про страхування» і «Про фінансові послуги та фінансові компанії» також підтверджує таку думку і дає змогу резюмувати аналогічний висновок, що вітчизняне законодавство припускає ототожнення понять ринок страхування і ринок страхових послуг [1-3]. В подальшому вважатимемо ці два поняття тотожними.

Закони України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» та «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» визначають, що «до ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, капіталу та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів» [2-3]. Таким чином, знову підтверджуємо висновок про те, що ринок страхових послуг є страховою складовою ринку фінансових послуг.

Законодавчі акти Міністерства юстиції та Федеральної торгової комісії США розкривають поняття ринку з позицій продукту та географічної області, по відношенню до яких будь-яка окрема компанія, яка працює на ринку, не в змозі регулювати ціну [16]. Подібний підхід, за якого визначається територія надання послуги, розкривається і по відношенню до інших ринків фінансових послуг (англійською *the local geographic area is the relevant geographic market for an analysis of competition*) [17, с. 5]. Отже, ринок може розглядатися по-різному: з позицій учасників або з позиції території. У подальшому використаємо обидва підходи.

3. Нове розуміння. Поняття страховий ринок, ринок страхових послуг і ринок страхування мають ключову спільну тезу – ринок, яка, як ми вже з'ясували, вказує на місце або простір, де відбувається взаємодія продавців і покупців. Тому слід розглянути поняття ринок із загальних міркувань з подальшою деталізацією для страхування, щоб результати дослідження мали універсальний характер і не протирічили загальним уявленням про ринки товарів і послуг.

Вартість страхування і ціна страхових послуг. Огляд показує, що майже всі дослідники залишають поза увагою вартість страхування і ціну страхових послуг, тому доцільно з'ясувати це питання. Оскільки страхова послуга розглядається як певний товар для продажу на ринку, то вона має вартість і ціну. Вартість страхування розкривається через обмін коштів клієнтів на страхове відшкодування за рахунок сформованих страхових резервів, а ціна страхової послуги визначається величиною страхового тарифу (в частині величини надбавки, що враховує потреби і прибутки постачальника послуги). Врахуємо те, що питання ціни послуги також є ознакою ринку страхових послуг і має бути окреслено у визначенні.

Конкуренція. На нашу думку, важливими ознаками ринку є конкуренція постачальників послуг і поведінка учасників ринку, які також недостатньо відображені у визначеннях базових понять. На сформованих ринках (наприклад на рівні області) продавці пропонують покупцям страхові послуги і продукти на конкурентних умовах. Зокрема, якщо ціна на страхування у певного страховика є зависокою для потенційного клієнта, то останній шукатиме іншу страхову компанію, яка може запропонувати таке страхування за меншу ціну. Отже, задоволення потреби у страхуванні припускає

наявність вибору альтернативних страхових послуг або іншого постачальника послуги (у разі не вигідної для покупця ціни або умов страхування). Таку можливість контролює також Антимонопольний комітет через нормативи та критерії щодо монополізації ринку товарів і послуг. Така можливість має забезпечуватись умовами конкуренції для страховиків і постачальників послуг страхування.

Колективна поведінка. На відміну від індивідуальної поведінки, у випадку колективної поведінки постачальників і потенційних клієнтів на ринку можлива суттєва зміна як попиту, так і ціни страхової послуги. Питання колективної поведінки гравців на ринку є новим і невивченим. На нашу думку, для визначення економічної сутності ринку страхування доцільно використовувати теорію поведінкової економіки. Дотепер такий аспект залишається поза увагою дослідників страхового ринку. Нам відомі лише наукові праці про мікрострахування, що описують поведінку малозабезпеченого населення України [18, с. 300].

Відкритість страхового ринку. Страховий ринок України є відкритим. На ринку страхування присутні іноземні інвестори, що вкладають капітали в страхову галузь, і страхові компанії з іноземним капіталом. Тому, по відношенню до вітчизняного ринку страхування виникають вхідні та вихідні фінансові потоки.

У працях Л. В. Шірінян в контексті теорії відкритих систем розроблено методологію і критерії відкритості ринку (табл. 1), якими скористаємось [19, с. 34]. Показник відкритості ринку можна визначити за формулою:

$$\varphi_K = 100\% \text{ ІК} / \text{СК} \quad (1)$$

де ІК – іноземний капітал в статутному капіталі страховиків, СК – статутний капітал всіх постачальників послуг страхування на ринку. j_K – ступінь відкритості ринку (у %).

Можна оцінити обсяг страхових премій, що належить перестраховикам-нерезидентам. В цьому випадку для ринку перестраховування показник відкритості визначиться за формулою:

$$\varphi_{\Pi} = 100\% \text{ ПН} / \text{ПП} \quad (2)$$

де ПН – премії, що належать перестраховикам-нерезидентам, ПП – загальний обсяг премій переданих в перестраховування на ринку.

Проведені нами розрахунки свідчать, що страховий ринок України є відкритим (табл. 2): для 2023 року отримаємо показник $j_K=37,3\%$, за показником перестраховування отримаємо сильну залежність і значення показника $\varphi_{\Pi}=80\%$. Це означає, що більшість премій з перестраховування (80%) залишають країну і близько 37,3% всіх доходів страховиків на вітчизняному ринку страхування належить іноземним громадянам.

Таблиця 1. Теоретичні характеристики відкритості ринку страхування

Критерій показника ϕ	Характеристика ринку
$0% < \phi < 1%$	ізолюваний, замкнутий
$1% \leq \phi \leq 10%$	закритий, автономний, незалежний,
$10% < \phi \leq 35%$	оптимально відкритий, слабо-залежний
$35% < \phi \leq 50%$	відкритий і залежний
$50% < \phi < 75%$	відкритий і сильно-залежний
$\phi > 75%$	афілійований (частка іншого ринку)

Джерело: адаптовано авторами для ринку страхування згідно з підходом [19, с. 34].

Таблиця 2. Фактичні значення показників відкритості ринку страхування

Рік	N	j_k (%)	$j_{пп}$ (%)
2013	407	30,9	18,70
2014	382	33,1	15,77
2015	361	32,5	25,53
2016	310	25,3	31,38
2017	294	28,7	18,52
2018	281	28,8	16,71
2019	233	26,4	19,73
2020	210	33,0	43,03
2021	155	37,3	56,85
2022	128	37,3	73,02
2023	101	37,3	80,89

Джерело: Авторські розрахунки на основі запитів авторів до НБУ [1].
N – кількість страховиків.

Таким чином, відкритість ринку страхування доцільно врахувати для формулювання нового визначення та економічної сутності ринку страхування.

Синергетичні ефекти та екосистема ринку. Терміни синергетичний ефект, екосистема запозичено з екології, сутність яких полягає у співіснуванні відкритої сукупності організмів, які пристосувалися до спільного проживання в певному середовищі існування, утворюючи з ним єдине ціле. Водночас, групова діяльність організмів приводить до результату, який переважає суму індивідуальних результатів [20].

Побудуємо спрощену модель для демонстрації синергетичного ефекту на ринку страхування. Припустимо, що два страховика вирішили створити спільне об'єднання (злиття). Позначимо фінансовий результат (ефект) від самостійної діяльності першого страховика як F_1 , а для другого страховика – як F_2 , до об'єднання. Подібним чином, позначимо фінансовий результат (ефект) від спільної діяльності страховиків після об'єднання як $F_{об}$. Позначимо синергетичний ефект як різницю, дельту ΔF . Тоді формула для ΔF матиме вигляд:

$$\Delta F = F_{об} - (F_1 + F_2) \quad (3)$$

За умови $\Delta F > 0$ синергетичний ефект є позитивним, ефективність об'єднання досягається. За умови $\Delta F < 0$ синергетичний ефект є негативним, ефективність об'єднання недосягнута. У випадку $\Delta F = 0$ ефект відсутній.

Таким чином, можливість синергетичного ефекту зумовлює появу нового розуміння ринку як відкритого економічного (еко)середовища.

Учасники ринку страхування. З проведеного нами аналізу і законодавчих норм можна навести перелік учасників ринку страхових послуг України: 1) страховики і перестраховики, 2) страховики, що беруть участь у страхуванні (перестраховальники) та іноземні перестраховики, що задіяні в страхуванні ризиків в Україні, 3) страхові посередники (агенти, брокери), 4) клієнти (страхувальники, споживачі), 5) надавачі допоміжних послуг (професійні оцінювачі ризиків і збитків, андеррайтери, сюрвейери, аджастери, диспашери, аварійні комісари), 6) об'єднання страховиків у вигляді страхових груп, 7) неприбуткові професійні об'єднання страховиків у вигляді спілок чи асоціацій, 8) неприбуткові об'єднання страхувальників.

Неприбуткові об'єднання. Прикладами неприбуткових професійних об'єднань страховиків є Моторне транспортне страхове бюро, Асоціація Страховий Бізнес, Харківський союз страховиків. У 2003 році було створено Всеукраїнську громадську організацію «Асоціація страхувальників України», у 2012 році – Асоціація захисту прав споживачів банківських та страхових послуг, у 2003 році – Ядерний страховий пул. Законодавчо такі можливості закріплено в Законі України «Про захист прав споживачів».

Нове визначення. Проведений критичний огляд робіт, систематизація підходів і нове бачення економічної сутності базових понять дали змогу сформулювати сучасне визначення сутності ринку страхування, яке на відміну від інших, спирається на теорію відкритих ринків і поведінкові аспекти. **Ринок страхових послуг** (або **ринок страхування**) – це відкрите економічне середовище з сукупністю місць купівлі та продажу страхових послуг і продуктів задля забезпечення страхового захисту клієнтів і, водночас, частина ринку фінансових послуг, в якому одночасно мають бути реалізовані такі характеристики:

i) присутні учасники – клієнти-покупці, продавці-страховики, перестраховики та страхові посередники-надавачі супутніх посередницьких та допоміжних послуг, саморегульовані об'єднання страховиків (страхові групи), неприбуткові й самоврядні об'єднання страховиків і клієнтів;

ii) на якому виникають вхідні та вихідні фінансові потоки (присутні інвестиції або участь іноземного капіталу);

iii) в результаті поведінки учасників ринку та перерозподільних відносин формується попит на послуги страхування і пропозиція страхових послуг;

iv) формується вартість страхування через сплату страхових премій і відшкодування коштами страхових фондів, а також ціна на страхові послуги через страхові тарифи, процентні ставки і комісії;

v) в результаті конкуренції, об'єднання страховиків та взаємодії учасників можуть виникати синергетичні ефекти, непередбачена поведінка учасників ринку;

vi) задовольняються потреби покупців страхових послуг через можливість вибору надавачів послуг страхування.

Таким чином, ми спираємося на відповідний підхід, згідно з яким ринок страхування є складовою ринку фінансових послуг, що впливає з окреслених вище законодавчих норм.

4. Чим відрізняються поняття страховий ринок і ринок страхових послуг. Для повноти опису дамо уточнення, чим, на нашу думку, відрізняються поняття страховий ринок і ринок страхових послуг. Стосовно останнього нами вже було надано нове означення.

Для подальшого розуміння нашого підходу доцільно звернутись спочатку до словника української мови. Приміром, згідно з тлумаченням на порталі української мови та культури поняття страховий означає щось, що стосується чи має відношення до страхування [21]. Саме тому страховий ринок можна сприймати як ринок, який має відношення чи пов'язаний з страхуванням. Он-лайн платформа-глюсарій економічних слів визначає страховий ринок з позицій купівлі-продажу страхування та суб'єктів ринку, залучених до таких операцій (англійською *An insurance market refers to the buying and selling of insurance and the entities involved in these transactions*) [22]. Таким чином, в наведених трактуваннях поняття страховий ринок,

ринок страхових послуг і ринок страхування є майже тотожними. Саме тому в західних дослідженнях не виокремлюють зазначені дефініції.

Водночас, з позиції будови такого ринку та українських законодавчих норм виникає питання про учасників ринку, що мають або не мають відношення до страхування. Якщо певний суб'єкт ринку має відношення до страхування, то його можна вважати учасником страхового ринку, і навпаки. Продовжуючи таку думку, приходимо до висновку, що перелік учасників страхового ринку має бути дещо ширшим, ніж перелік учасників ринку страхування (який ми вже навели), оскільки не враховані деякі державні органи регулювання. Деталізуємо нашу пропозицію наступним аналізом і висновками.

Нові органи регулювання ринку. В рамках захисту прав споживачів фінансових послуг, нагляд за додержанням страхового законодавства здійснюється з 2020 року з боку НБУ, який регулює поведінку страховиків щодо їхніх клієнтів і може встановлювати вимоги до страховиків [1]. НБУ може застосувати заходи впливу у вигляді накладення штрафів тощо. Отже, НБУ можна також вважати учасником страхового ринку, що регулює діяльність надавачів послуг і за вимогою втручається у страховий захист клієнтів. Інший регулятор – Антимонопольний комітет – слідкує за дотриманням антимонопольного законодавства з боку великих страховиків, що розкрито в Законі України «Про захист економічної конкуренції» [23]. Тобто, Антимонопольний комітет не є учасником страхового захисту чи стороною страхового договору (крім випадків, коли він сам є клієнтом), однак, є регулятором ринку з позицій контролю конкуренції та залучення страховиків ринку до страхування. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКФРЦП) запобігає зловживанням та правопорушенням на ринках капіталу і активів і тому здійснює регулювання на ринку страхових капіталів [24]. Страховики звітують НКФРЦП не лише як акціонерні товариства (емітенти цінних паперів), а й як установи з недержавного пенсійного забезпечення.

Наведені регуляторні органи не входять до складу учасників ринку страхових послуг, що підтверджується законодавством, але є учасниками страхового ринку.

Новий Фонд страхових гарантій. Згідно з Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» депозити клієнтів банків гарантуються Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (далі скорочено ФГВФО). Тому виникають актуальні питання державних гарантій повернення клієнтам страхових внесків у разі припинення страховиком страхової діяльності. Наскільки нам відомо, цю проблему наразі не вирішено, відповідного Фонду страхових гарантій (скорочено далі як ФСТГ) дотепер не створено, хоча дослідниками були запропоновані рішення [25, с. 45].

Нагадаємо, що на ринку страхових послуг страховиками пропонуються послуги з довгострокового, накопичувального страхування життя, яке має спільні риси з вкладенням коштів на депозити в банківському секторі. За аналогією з ФГВФО, який є учасником ринку банківських послуг, ФСГ має бути учасником-регулятором на страховому ринку. Тому вважаємо, що доцільно було б розширити склад учасників ринку страхування фондом страхових гарантій ФСГ або покласти на нього певні регуляторні функції та ввести до складу учасників страхового ринку разом з НБУ та іншими регуляторами.

Пропонуємо виокремити поняття страхового ринку від ринку страхових послуг (чи ринку страхування) з врахуванням наведених учасників-регуляторів з боку держави. Адже страховий ринок враховує всі перелічені аспекти страхування та охоплює ринок страхування разом з регуляторними органами і суб'єктами, що відповідають за страхування, або можуть бути задіяні в страхуванні.

Учасники страхового ринку України. Склад учасників страхового ринку охоплює всіх зазначених учасників ринку страхування (8 наведених категорій) разом з 9) державні органи регулювання і нагляду (НБУ, НКФРЦП, Антимонопольний комітет, в подальшому і ФСГ).

За таким підходом, поняття **страховий ринок** охоплює поняття **ринку страхових послуг** (або ринок страхування) та є більш широким поняттям. Схематично це виглядає так:

Страховий ринок = ринок страхування + регулятори ринку страхування

Аналогічно фінансовий ринок охоплює ринок фінансових послуг і є більш ширшим поняттям, ніж останній. Водночас, на нашу думку, страховий ринок є складовою фінансового ринку.

Висновки. Новий Закон України «Про страхування» спирається на положення Генеральної угоди про торгівлю послугами (ГАТС), визначає поняття ринок страхування і страхова послуга, розрізняє діяльність із страхування та діяльність з надання супровідних послуг, визначає 23 класи страхування, припускає ототожнення понять ринок страхування і ринок страхових послуг. Ринок страхування є складовою ринку фінансових послуг.

Проведений нами аналіз виявляє досі невирішену проблему державних гарантій повернення клієнтам страхових внесків у разі припинення страховиком страхової діяльності. У зв'язку з цим, аргументовано доцільність створення Фонду гарантування страхування, який має стати учасником страхового ринку.

Запропоновано розширити склад учасників страхового ринку шляхом включення регуляторних органів, що можуть ставати учасниками страхування, та виокремити поняття страхового ринку від ринку страхових послуг чи ринку страхування шляхом врахування (додавання) учасників-регуляторів з боку держави.

Нове розуміння спирається на теорію відкритих ринків і поведінкові аспекти і полягає у наступному визначенні: ринок страхових послуг (ринку страхування) – це відкрите економічне середовище з сукупністю місць купівлі та продажу страхових послуг і продуктів задля забезпечення захисту страхових інтересів клієнтів і, водночас, частина ринку фінансових послуг, в якому одночасно мають бути реалізовані відповідні характеристики.

Подальший науковий пошук буде спрямовано на нову модель побудови ринку страхування та визначення закономірностей розвитку страхового ринку України.

4 Список використаних джерел

1. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>
3. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р. №1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>
4. Регулювання ринку небанківських фінансових послуг. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/regulation-nonbank-fs-market>
5. Генеральна угода про торгівлю послугами: Додаток 1В до Угоди про заснування Світової організації торгівлі від 15.04.1994 р. № 981_017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_017
6. Гаманкова О. О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: монографія. К.: КНЕУ, 2009. 289 с.
7. Клапків Ю.М. Ринок страхових послуг: концептуальні засади, технічні інновації та перспективи розвитку: монографія. Тернопіль. ТНЕУ, 2020. 568с.
8. Нечипорук Л. В. Теорія і практика страхового ринку в Україні: монографія. Харків: Видавництво Національного університету внутрішніх справ, 2004. 300 с.
9. Ротова Т. А. Страхування: навчальний посібник [2-ге вид., перероблене та доповнене]. К.: КНТЕУ, 2006. 400 с.
10. Козьменко О., Козьменко С., Васильєва Т. Нові вектори розвитку страхового ринку України: монографія / кер. авт. проекту О. Козьменко. Суми: Університетська книга, 2012. 316 с.
11. Ткаченко Н. В. Дискусійні питання страхування. *Світ фінансів*. 2010. № 2. С. 126-135.
12. Фурман В. М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку: монографія. К.: КНЕУ, 2005. 296 с

13. Виговська В. В. Теоретичні аспекти визначення сутності страхового ринку. *Науковий вісник Полісся*. № 4(4). 2015. С. 24-131.
14. Залетов О. Страхування: навчальний посібник. Київ: Міжнародна Агенція «BeeZone», 2003. 304 с.
15. Шумелда Я. Страхування: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Міжнародна Агенція «BeeZone», 2007. 384 с.
16. Horizontal Merger Guidelines. U.S. Department of Justice and the Federal Trade Commission, 1997. URL: www.usdoj.gov/atr/public/guidelines/horiz_book/hmg1.html
17. Amel D. F., Kennickell A. B. and Moore K. B. Banking Market Definition: Evidence from the Survey of Consumer Finances. *Finance and Economics Discussion Series*. Federal Reserve Board, Washington D.C., 2008. 27 p.
18. Shirinyan A., Shirinyan L. Application of prospect theory to microinsurance based on contingent valuation approach for poor population in Ukraine. *Ekonomski Pregled – Economic Review*. 2023. № 74(2). pp. 300-332.
19. Конкурентоспроможність страхового ринку України в умовах активізації глобалізаційних процесів: монографія / за редакцією Л. В. Шірінян. К.: Ліра-К, 2020. 406 с.
20. Вікіпедія. Ефект синергії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ефект_синергії
21. Страховий. Портал української мови і літератури. URL: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=страховий>
22. On line Platform CB Insights VC Glossary. URL: <https://www.cbinsights.com/research-what-is-an-insurance-market>
23. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III із змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#>
24. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/>
25. Шірінян Л. В. Накопичувальні фонди попереджувальних заходів у страхуванні на засадах державно-приватного партнерства. *Економіка України*. 2016. № 9(658). С. 44-55.

4 References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2021). Law of Ukraine “On Insurance”. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2001). Law of Ukraine “On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets”. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>
3. Verkhovna Rada of Ukraine (2021). Law of Ukraine “On financial services and financial companies”. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>
4. National Bank of Ukraine. Nonbank Financial Services Market. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/supervision/regulation-nonbank-fs-market>
5. The World Trade Organization (1994). General agreement on trade in services. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/981_017?lang=uk#Text
6. Hamankova, O. O. (2009). Rynok strakhovykh posluh Ukrayiny: teoriya, metodolohiya, praktyka [Market of insurance services of Ukraine: theory, methodology, practice]. Kyiv: KNEU.
7. Klapkiv, Yu. M. (2020). Rynok strakhovykh posluh: kontseptualni zasady, tekhnichni innovatsiyi ta perspektyvy rozvytku [The market of insurance services: conceptual foundations, technical innovations and prospects for development]. Ternopil: TNEU.
8. Nechyporuk, L. V. (2004). Teoriya i praktyka strakhovoho rynku v Ukrayini [Theory and practice of the insurance market in Ukraine]. Kharkiv: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav.
9. Rotova, T. A. (2006). Strakhuvannya [Insurance] (2nd ed.). Kyiv: KNTEU.
10. Kozmenko, O., Kozmenko, S., Vasylyeva, T. (2012). Novi vektory rozvytku strakhovoho rynku Ukrayiny [New vectors of the development of the insurance market of Ukraine]. Sumy: University Book.
11. Tkachenko, N. V. (2010). Dyskusiyni pytannya strakhuvannya [Discussion issues of insurance]. *The World of Finance*, 2, 126-135.
12. Furman, V. M. (2005). Strakhuvannya: teoretychni zasady ta stratehiya rozvytku [Insurance: theoretical principles and development strategy]. Kyiv: KNEU.
13. Vyhovska, V. V. (2015). Teoretychni aspekty vyznachennya sutnosti strakhovoho rynku [Theoretical aspects of determining the essence of the insurance market]. *Polissya scientific bulletin*, 4(4), 24-131.
14. Zaletov, O. (2003). Strakhuvannya [Insurance]. Kyiv: BeeZone.
15. Shumelda, Ya. (2007). Strakhuvannya [Insurance]. Kyiv: BeeZone.
16. U.S. Department of Justice and the Federal Trade Commission (1997). Horizontal Merger Guidelines. Retrieved from www.usdoj.gov/atr/public/guidelines/horiz_book/hmg1.html
17. Amel, D. F., Kennickell, A. B., Moore, K. B. (2008). Banking Market Definition: Evidence from the Survey of Consumer Finances. *Finance and Economics Discussion Series*. Federal Reserve Board, Washington D.C.
18. Shirinyan, A., Shirinyan, L. (2023). Application of prospect theory to microinsurance based on contingent valuation approach for poor population in Ukraine. *Ekonomski Pregled – Economic Review*, 74(2), 300-332.
19. Shirinyan, L. V. (ed.) (2020). Konkurentospromozhnist strakhovoho rynku Ukrayiny v umovakh aktyvizatsiyi hlobalizatsiynykh protsesiv [Competitiveness of the insurance market of Ukraine under the conditions of intensification of globalization processes]. Kyiv: Lira-K.
20. Wikipedia. Synergy. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ефект_синергії

21. Strakhovyy Portal ukrayinskoyi movy i literatury [Ukrainian language and literature portal. Insurance]. Retrieved from <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=страховий>
22. On-line Platform CB Insights VC Glossary. Retrieved from <https://www.cbinsights.com/research-what-is-an-insurance-market>
23. Verkhovna Rada of Ukraine (2001). Law of Ukraine “On the protection of economic competition”. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#>
24. The National Commission on Securities and Stock Market. Retrieved from <https://www.nssmc.gov.ua/en/>
25. Shirinyan, L. V. (2016). Nakopychuvalni fondy poperedzhuvalnykh zakhodiv u strakhuvanni na zasadakh derzhavno-pryvatnoho partnerstva [Accumulating funds of preventive measures in insurance on the basis of public-private partnership]. *Economy of Ukraine*, 9(658), 44-55.